

SZÉKFOGLALÓ ELŐADÁSOK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁN

Kádár Béla

DEFICITJEINK

Terintetes Nagy 97

személyi szabályainak 32. és a leg szót:
újra újran választott tag, a külső kivétel
szabályába tartozó dolgozat felolvasását,
személyes meg nem jelenés esetén beüld
legkelebb egy év alatt szét foglat; külsőben meg
szabály meg nem misztóvén."

Lehetetlen esetek, melyekben kivált vidéken la
gátolhatatlan a határvit meg tartani: de hallga
elnéni a szabály meg nem tartatását, amly
mint összes szabályzatunkat szőlőseink tekintet
következéseire figyelmeztetnem a J. Akadém
szükségtelen.

Indoklásba hozatik tehát, hogy egyelőre az
1861. igt. választott s szőlőfoglatás által meg nem eró
telt ^{rendes} tagok nevei a kivételből kitöröltesse, az 1861-
és 62-ig választott a szabályokra emeltesse, jö
vőre pedig a titokzatos hivatal oda utasítsa, hogy
evidenciában tartás végett az újon választottakat,
míg szét nem foglaltak, a sorozatba fel ne vegye."

1865. jan. 26.
Zollner Mór
Lugany Béla
Hollán Ernő

853
1865
Kemény László
Königsberg László
Jóshörmey
r. tag Jolly János utaz
Gyengéssy

Kádár Béla

DEFICITJEINK

SZÉKFOGLALÓK
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIAÁN

A 2007. május 7-én megválasztott
akadémikusok székfoglalói

Kádár Béla

DEFICITJEINK

Magyar Tudományos Akadémia • 2014

Az előadás elhangzott 2008. február 12-én

Sorozatszerkesztő: Bertók Krisztina

Olvasószerkesztő: Laczkó Krisztina

Borító és tipográfia: Auri Grafika

ISSN 1419-8959

ISBN 978-963-508-798-3

© Kádár Béla

Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia
Kiadásért felel: Lovász László, az MTA elnöke
Felelős szerkesztő: Kindert Judit
Nyomdai munkálatok: Kódex Könyvgyártó Kft.

A magyar társadalom a közelmúltban kényszerült szembenézni az ország életében felhalmozódó különféle feszültségek következményeivel. A rendszerváltoztatás időpontjában nemzetközi és térségi összehasonlításban rendkívül hátrányos kiinduló helyzet ellenére az ezredfordulóig a volt szocialista országoknál kedvezőbb átalakulási, fejlődési teljesítményeket sikerült elérni. Különösen sikeres volt a piacgazdaság jogi- és intézményrendszeri kereteinek kialakítása és a világgazdasági integrálódásban, külgazdasági kapcsolatépítésben elért teljesítmények mértéke. Ez Európában és a térségben felzárkózást, viszonylagos előretörést eredményezett.¹

E teljesítmények értékét lerontotta és hosszú távra elbizonytalanította a századelő óta kialakult, Európában kimagasló mértékű állampénzügyi deficit. A nemzetközi üzleti világ, a politikai szféra Magyarország iránti lecsökkent érdeklődésének középpontjában e deficit és kezelése áll. A kezelési körülmények egyszersmind a magyarországi mindennapi élet átütő alakítójává váltak. Az ország sorsának alakítása szükségessé teszi a kedvezőtlen fordulat mélyebb gyökereinek a szemügyre vételét.

A gazdálkodás tudományát a rendelkezésre álló javak szükségessége hívta életre. Egyetemes tanulság, hogy – ellenható erők hiányában – az egyéni és társadalmi igények gyorsabb ütemben bővülnek, mint a rendelkezésre álló javak és szolgáltatások. E dinamikakülönbség nem jellemzi a stacioner, premodernizációs társadalmakat, a gyorsabb ütemű korszerűsödésnek, fel-

---

¹ A székfoglaló megjelent a Pénzügyi Szemle 2008/2. számában.

zárkózásnak viszont tartós útítársa. Az adott *fejlődési szakasz, fejlettségi szint* mellett *kulturális, társadalompszichikai* sajátosságok is közrejátszanak a hiány, a megtakarítási és a fogyasztási hajlandóság átlagostól jelentékenyen eltérő mértékeinek a kialakulásában. Nem közömbös a *földrajzi helyzet* szerepe sem. Fejlettebb és elmaradottabb térségek találkozásának övezetében a kevésbé fejlett ország igényszintjének növekedési üteme erőteljes impulzusokat kap a fejlettebb szomszédságtól.

Magyarország megkésett történelmi modernizációjából, relatív fejlettségi szintjéből, geostratégiai helyzetéből adódóan a magyar közgazdaság-tudomány viszonylag korán találkozott a növekedési képességeket meghaladó igényszintekből fakadó egyensúlyi problémákkal. *Láng Lajos*, az MTA tagja, többszörös miniszter, a Magyar Közgazdasági Társaság alapítója és első elnöke már ötnegyed évszázaddal ezelőtt úgy vélekedett, hogy a magyar gazdaságra jellemző tartós pénzügyi egyensúlyhiány háttérében társadalmi okok húzódnak, nevezetesen a fejlettebb országok fogyasztási szokásainak majmolása, a dzsentroid életmód elterjedtsége, az önmutogató költekezés. A „fenn az ernyő, nincsen kas” mondás évszázados magyar magatartási, életviteli sajátosságra utal. Ma történelmi örökség, hogy a létezett szocializmus időszakában az államosított gazdaság alacsony működési határfokából, irracionalitásaiból is adódó erőforrás-szűkösség, valamint 1956 feledtetésére, a hatalom legitimálására szolgáló viszonylagos fogyasztásbővülés, „gulyáskommunizmus” súlyos külső eladósodáshoz vezetett. Magyar sajátosság volt az egy főre jutó külső eladósodás legmagasabb, a térségi átlagot több mint kétszerte felülmúló szintje.

A rendszerváltoztatás után nem csupán az átalakulás, a fejlődés forrás-ütségletei, hanem a politika természetrajza, illetve a lakosság megnövekedett önrendelkezési szabadsága is életben tartotta a történelmi hagyományokat. Az elmúlt hatodszázadban végigvonuló és különösen a választási években kiugró állampénzügyi egyensúlyhiány ötvözta a történelmileg örökölt dzsentroid

hagyományokat a választások megnyerésére összpontosító politikai gyakorlat. Az 1990–2001 közötti időszak átlagában a GDP-hez viszonyított államháztartási deficit kerekén 5 százalékot, 2002–2006 átlagában 7,5 százalékot tett ki. A legutóbbi fél évtizedben kirívóan alacsony, átlagosan 2 százalékos lakossági megtakarítási ráta ráadásul a külső finanszírozás, külső pénzügyi függőség növekedéséhez vezetett. Az ebből fakadó pénzügyi összeomlásveszély elhárítása és a megcsappant nemzetközi hitelesség helyreállítása, állampénzügyi feszültségek radikális csökkentése sohasem következménymentes. Szigorító gazdaságpolitika a növekedési ütem csökkenésével, növekedési áldozatokkal jár. A növekedési áldozat mértéke nemzetközi tapasztalatok szerint függ a szigorítások szakmai-politikai előkészítésétől, megalapozottságától, a végrehajtás ütemezésétől, erejétől, következetességétől. Szigorításkor ingyen ebédről viszont nem tudunk.

A szigorító költségvetési politika is mély gyökérzetű Magyarországon. Már Láng Lajos is szükségét érezte hangsúlyozni, hogy a szigorítás csak pillanatnyi óvszer, amely „akadályát képezi ugyan a hanyatlásnak, de nem sarkantyúja a haladásnak. Megállapodást jelent a lejtőn lefelé rohanásban, de egyszersmind stagnációt, vesztelést a szüntelen előretörő gazdasági fejlődésben”.²

Az állampénzügyi egyensúlyhiányból fakadó veszélyek mértékét ma már felismerték, és a jelenlegi kormányzati cselekvések középpontjába került. Globális gazdaság korszakában a pénzügyi szféra integrálódott a leggyorsabb ütemben, a legnagyobb mértékben. A mai világgazdasági értékrend elsősorban pénzügyi mutatók alapján minősít, a pénzügyi deficit csökkentése így megkerülhetetlen nemzetközi követelmény és országos érdek.

Már a 19. században megfogalmazódott az a „nemzeti sajátosság”, hogy nálunk „a hazafiúi kesergés az első, az már másodrendű, hogy miért is kell

---

² Láng Lajos: *Társadalmi deficit*. Budapest, 1881, 57.

keseregnünk”. E megfogalmazás ma sem időszerűtlen. Jogosan kérdezhetjük: fordítunk-e kellő figyelmet, energiát a gazdaság alacsony jövedelemtermelő képessége és a jövedelemfelhasználás közötti rés, a pénzügyi egyensúlyhiány és a lassú növekedés, a rendszerváltoztatással nyíló felzárkóztatási lehetőségek kiaknázatlanságának mélyebb és tartósabb hatású okaira?

Már *Széchenyi István* növekedési töprengéseiben is megjelent „a sokat köl-tünk vagy keveset keresünk” kérdése. A magyar közgondolkodás a történelmi sorstársországok mögött messze elmaradó jelenlegi növekedési *dinamikát* tekin-ti ma kritikusnak. A leszakadás persze nem néhány év növekedési üteméből adódik. Az 1989–2006 közötti időszakban a magyar GDP egyharmaddal nőtt. Ez a közép-európai térségben nem a legrosszabb, hanem közepes teljesítmény. A 27 tagú Európai Unióban, a térségben a magyar gazdaság dinamikája az átlagot felülmúlta, az egy főre jutó GDP az uniós átlag 50 százalékáról 61 százalé-kára nőtt. Az Európában rekordszámba menő tartós pénzügyi egyensúlyhiány nem mutat közvetlen összefüggést a korábbi növekedési ütemmel. A jövedelem-termelő képesség, a dinamika eddigi és várható alakulásában mélyebbre kell ásni.

Emberi erőforrásaink romlása

Növekedéseméleti és oktatás-gazdaságtani megközelítések az elmúlt évszázad hatvanas éveiben hangsúlyozták, hogy korunk fejlődésének fő hajtóerejét már nem a természeti erőforrások vagy az állótőke-befektetések bősége, hanem a *humántőke-állomány* jelenti. Történelmi tapasztalatok szerint az anyagi jólét jelentette minden kultúra alapfeltételét. Az elmúlt századvégen a világ fordulóponthoz érkezett: a tudás, a kultúra a fejlett országok fenntartható növekedé-sének, jövedelemtermelő képességének feltétele lett. A humántőke színvonalát a hosszú távú oktatási, nevelési ráfordítások, társadalmi késztetések, értékrendi összefüggések, azaz a képzés, a belső és külső irányítás minősége alakítja. Ezek az összefüggések érvényesültek persze az emberi fejlődés kezdeti szakaszában

is a szerszámkészítő embertől a homo sapiensig vezető pályán, de most meghatározóvá váltak.

Az elmúlt évszázad utolsó negyedében gyorsított ütemben változott a *növekedési hajtóerők* viszonylagos jelentősége. Az ezredforduló időszakában a közép- és felsőfokú képzettségű munkaerővel létrehozott termékek és szolgáltatások aránya első ízben lépte túl az 50 százalékot a fejlett országok GDP-jében. A világ gazdasága tudásintenzív növekedési pályán halad. Az EU Tanács és Bizottság legutóbbi közös jelentése³ is azt hangsúlyozza, hogy az oktatás-kutatás-innováció tudásháromszöge játszik kulcsszerepet a növekedésben és a foglalkoztatásban.

A tudásbázisú gazdaság megköveteli a zsugorodó európai munkaerő magasabb szakképzettségét. Az alacsony szakképzettséggel rendelkező munkaerő mindinkább ki van téve a gazdasági-társadalmi kirekesztettség kockázatainak. Az unió átlagában 2000–2005 között az oktatási kiadások aránya a GDP 4,7 százalékáról 5,7 százalékára nőtt. Korunkban a versenyképesség már nem szűkíthető le vállalatgazdasági, pénzügyi területekre, hanem a munkaerő kulturális, képzettségi, nevelési, erkölcsi, valamint egészségügyi jellemzőit is súrító társadalmi teljesítmény. Ilyen értelemben indokolt *társadalmi versenyképességről*, illetve társadalmi tőkéről beszélni.

A jövő potenciális fejlődési deficitjének legfőbb hordozóját a magyar humántőke-állomány fejlődésében érzékelhető irányzatok jelentik. A magyar lemaradás egyik legláthatóbb negatív csúcsteljesítménye a *gazdasági aktivitás* mértékében alakult ki. A 15–64 éves lakosság foglalkoztatási aránya a 15 tagú Európai Unióban 64 százalék volt, ezen belül Dániában, Hollandiában, Svédországban 74 százalék. Magyarország 55 százalékos 2005. évi arányával a sereghajtók között szerepel, és csupán Horvátországot, Bulgáriát és Görögországot

---

³ Joint Progress Report of the Council and the Commission, Sec. (07/1484, 07/12/11) Brüsszel.

előzi meg. A 2000–2007 közötti időszakban, a rendszerváltás utáni munkahelymegszűnések óta a foglalkoztatottak száma alig 2 százalékkal nőtt. A gazdasági növekedés, különösen az ipari fejlődés hordozója a nemzetközi összehasonlításban is kimagasló ütemű termelékenységnövekedés volt.

A magyar gazdaság kedvezőtlen gazdasági aktivitási rátái adhatnak közvetlen magyarázatot az állampénzügyek kedvezőtlen alakulására, hiszen a költségvetés adó- és járulékbetételei ebből adódóan is alacsonyabbak. A tényleges gazdasági aktivitás a becült európai átlagnál feltételezeten kiterjedtebb magyar szürke- és feketegazdaság következtében ugyan nagyobb, de e rendszerműködési gyengeség legfeljebb a jövő gazdaságkifehérítési reményeit táplálhatja. Mindenesetre elgondolkodtató, hogy a Magyarországot hosszú időn át vonzó partnernek tekintő külföldi befektetők alacsony gazdasági aktivitás mellett miért munkaerőt megtakarító, termelékenységet növelő, tőkeintenzív beruházásokkal bővítették tevékenységüket.

A *tőkeintenzív* fejlesztés összefüggésbe hozható a munkaköltségek színvonalával, a munkakínálat szűkösségével, a munkaerő minőségével is. A 2000–2006 közötti időszakban az egy munkóra jutó munkaerőköltségek Románia után Magyarország esetében nőttek a legnagyobb mértékben, és az egy munkóra jutó munkaerőköltségek Szlovénia után a legmagasabbak.⁴

A mennyiségi értelemben vett *képzési* teljesítmények Magyarországon kedvezőek. A középfokú és felsőfokú oktatásba bevontak aránya európai és térségi összehasonlításban kedvező, sőt a felsőfokú oktatásba bevontak számának a hajdani „tonnaideológiát”, mennyiségi szemléletet idéző megnégyszereződése megfelelő foglalkoztatási feltételek megteremtésének hiányában egyenesen feszültségforrássá vált.

---

⁴ Versenyképességi Évkönyv, 2007, GKI, Gazdaságkutató Rt.

Az úgynevezett tudásalapú globális társadalomban azonban nem a mennyiség, hanem az emberi erőforrások minősége jelenti a legfontosabb fejlődési hajtóerőt. Az elmúlt negyedszázadban sikeresen felzárkózó országok (Dél-Korea, Írország, Finnország) gazdasági teljesítményei igen szoros összefüggést mutatnak az oktatási-képzési rendszer minőségi fejlesztésével. Összehasonlító oktatás-gazdaságtani vizsgálatok az elmúlt évszázad derekán még magyar sajátosságként kiemelték, hogy a szellemi tőkeképzés színvonala, eredményessége lényegesen magasabb, mint a termelésé. Az elmúlt évtizedben készített PISA-felmérések kellemetlen meglepetésként közölték az *átlag alatti magyar diákteljesítményeket*.

Humántőke-képződési deficit adódik a *felőttképzés* gyengeségéből is. A teljes társadalmi-gazdasági beilleszkedést, a kreativitást és innovációt is ösztönző élethosszig tartó tanulás teszi lehetővé. Az élethosszig tartó képzésben részt vevők aránya 2006-ban 9,6 százalék volt az Unióban, Magyarországon pedig 3,8 százalék. E téren csak a balkáni országok teljesítménye gyengébb.

A minőségi hanyatlást súlyosbítja a *képzési szerkezet* jellege is. A természettudományos és mérnöki végzettségű szakemberek 2006. évi aránya a 20–29 éves korosztályban Magyarországon 5,1 százalék az unió 13 százalékos átlagával szemben. További lemaradást vetít előre a műszaki, természettudományos, matematikai képzésben részesülők számának 2000–2005 közötti évi átlagos 1,8 százalékos növekedési üteme a 4,7 százalékos uniós átlaggal szemben.⁵ Az egymillió lakosra jutó PhD-képzés mutatószáma az OECD-országok közül Olaszország után Magyarországon a legalacsonyabb.

A szakképzettség magasabb szintű tartományában, a *kutatás-fejlesztésben* még kirívóbb a lemaradás. A tízezer munkavállalóra jutó kutatók száma az Egyesült Államokban 66 fő, az Európai Unióban 37 fő, Magyarországon pedig

---

⁵ Joint Progress Report of the Council and the Commission, Brüsszel.

9 fő volt. Költségoldalón a GDP kutatás-fejlesztésre fordított hányada az Egyesült Államokban 2,7 százalékot, Svédországban 4,3 százalékot, Finnországban 3,4 százalékot, Szlovéniában 1,6 százalékot, Csehországban 1,2 százalékot Magyarországon pedig nem egészen 1 százalékot tett ki.⁶

Az összehasonlító adatok sajátos *kettős fejlődési paradoxont* szemléltetnek. Az egy főre jutó magyar GDP 2006-ban az uniós átlag 61 százalékát tette ki. Az oktatási-képzési mutatók viszont csupán az uniós átlag 20–50 százalékát érik el. A magyar lemaradás tehát éppen ott a legnagyobb mértékű, ahol a 21. századi felzárkózás a legnagyobb követelményeket támasztja. Másrészt a történelmi visszapillantásban a helyzet megfordult: *a humánpotenciál színvonalában a lemaradás jóval nagyobb mértékű, mint az anyagi termelésben, jövedelemszintben.*

A teljesítményi követelmények növekedésének időszakában e rövid és középtávon nem orvosolható leszakadás kedvezőtlenül befolyásolja a hosszú távú magyar fejlődés kilátásait. A gazdaságpolitika számára jelzés, hogy az emberi erőforrás-gazdálkodás fő problémája nem az alacsony szintű foglalkoztatásból, hanem a magyar munkaerő *foglalkoztathatóságából* adódik. A külföldi tőkebefektetéseket, korszerűbb ágazatok fejlődését, a magyar termelési-kiviteli szerkezet nemesítését a megfelelő szakképzettségű munkaerő hiánya mindinkább gátolja.

Az emberi erőforrások minőségében számszerűsíthető leszakadás ellentmondásos oktatáspolitikai torzulatokat tükröz. Az elmúlt évtized mennyiségi fejlesztései nyomán torz szerkezetű, gyenge minőségű és a piaci igényektől elszakadó oktatási rendszer alakult ki. A minőség forradalma elmaradt, terjed az elsilányosodás. Téves koncepciók, a diákok „stresszmentesítésére”, derűs ifjúságának elősegítésére irányuló reformtörekvések, az Egyesült Államokban bevált programok, módszerek átvétele nyomán a közép- és felsőfokú képzésből kikerült diákok gondolkodási készsége, motiváltsága, felkészültsége, tudása

---

⁶ *Mérleglen Kelet-Közép-Európa 15 éve.* KSH, 2006.

lényegesen elmarad a korábbi időszakban elért szintektől, és ráadásul a világ-gazdasági versenyéleződés a teljesítményi követelmények növekedésének időszakában. A képzésben nincs „királyi út”, a tudásért sajnos meg kell szenvedni. Éleződő világ-gazdasági versenyben a képzési minőség romlása eleve fejlődési fék az ország számára, ugyanakkor munkanélküliségi esély, a „fölösleges ember” státuszából fakadó, jobb esetben „a betanított értelmiségi segédmunkás” szerep a „képzett” számára.

A versenykörnyezet tehetséggazdálkodást követel. Az oktatás multifunkcionális tevékenység. A globalizáció adott környezetében, a tudásintenzív világ-gazdasági növekedés időszakában az oktatás elsődleges funkciója a szellemítőke-képzést, versenyképességet javító tudásgyarapítás, képességfejlesztés, nem pedig szociálpolitikai feladatok ellátása, munkapiaci feszültségek enyhítése, esélyegyenlőség teremtése. A piaci fundamentalizmus viszont arról nem vesz tudomást, hogy Európa reneszánsz kezdeteivel kibontakozó felemelkedése és fél évezredes nemzetközi pozíciói elválaszthatatlanok voltak a tágabb értelemben vett történelmi örökséget hordozó európai műveltségisménytől. E műveltségismény elbúcsúztatása, a műveltség sorvasztása a magyar oktatási és társadalmi nevelési rendszerben jelenlegi és különösen jövőbeni veszélyek, társadalmi-politikai, életvezetési konfliktusok forrása. Uniós tagország nem hagyhatja figyelmen kívül, hogy a lisszaboni stratégia szellemében a kultúra a felzárkózáshoz szükséges kreativitás gerjesztője, az Unió belső és nemzetközi kapcsolatainak fejlesztési eszköze. Az ország és a világ realitásait ismerő közgazdászok már hosszabb ideje hangoztatják, hogy az oktatást, kultúrát szervesen integrálni kell a fejlesztési stratégiákba. Már fél évtizedes megfogalmazás, hogy az információs társadalommá való átalakulás legfontosabb eleme nem a technológia, nem a politika, nem is a pénzügyi háttér, hanem a kultúra.⁷

---

⁷ Castells, M.–Himanen, P.: *The Information Society and the Welfare State*. Oxford University Press, 2002.

Értékrendi kiürülés

A történelmi fejlődés gazdag példatára szemléltette már a gazdasági teljesítmények és a társadalmi értékrend közötti összefüggéseket. A „gulyáskommunizmus” történelmi kompromisszumának keretében a magyar lakosság a térség többi országánál gyorsabb ütemben, a fejlettségi koravétség állapotában zárkózott fel az USA-ból kiinduló, majd a nyugat-európai országokban is általánossá váló fogyasztói értékrendi változásokhoz, és ma már a fogyasztást alapvető értéknek tekinti.

Az értékrendi torzulatok hatása statisztikailag kevésbé számszerűsíthető a humánpotenciál minőségének romlásában. *Soros György* a *Gyarulás* kora című legutóbbi könyvében elítéli azt a weimari Németországra emlékeztető amerikai életstílust, amelyet jellemez az élvezetek korlátlan hajszolása az erkölcs, a hagyományos értékek rovására. Magyarországon az eltűnt hagyományos nemesi, paraszti és polgári értékrend, normarendszer helyébe nem lépett semmi más. Európai összehasonlításban kirívóan magas az anyagi jólét, gyarapodás aránya a magyar lakosság értékválasztási rangsorában. Ezzel párhuzamosan a hagyományos erkölcsi értékek, mint a szabadság, a tisztesség, a megbízhatóság, a törvénytisztelet, a szótartás, a család, a kulturált emberi kapcsolatok súlya, elenyésző. A korábbi morális értékek elsorvadása, értékrendi torzulatok súlyos poggyászt jelentenek a magyar fejlődés, a gazdaságpolitika számára, hiszen lecsapódnak a törvény és rend sorvadásában, a törvényt nem követők, adót nem fizetők, ügyeskedésből élők magas arányában, az „átverési” technikák elterjedtségében és az ebből fakadó bizalomhiányban, a fogyasztási dühben, a kirívóan alacsony lakossági megtakarítási színvonalban és az ebből fakadó eladósodásban, külső pénzügyi függőségben. Közrejátszik az ország megosztottságában, a nemzedékek eltávolodásában, az egyéni és közösségi, nemzeti célok ütközésében is.

Az értékrend része a társadalmi tőkének. Deficitje versenyhátrány. A liberális kapitalizmus teoretikusai abból indultak ki, hogy a piac ösztönzi a szor-

galmat, az erkölcsi emelkedést, felelősségvállalást, takarékossgot, racionális magatartást, általában a józan gazdálkodást. Az ókori görög pedagógia viszont már tisztában volt azzal, hogy a jóra nevelni kell az embert. A piacgazdaság hatékony működtetése a társadalom neveltségétől, értékrendjétől is függ. Ennek hiányában elszabadul a hajlam a mértéktelen haszonszerzésre, életélvezeti hajszára, állami kitaratottságra, ügyeskedésre, kiürülnek az emberi kapcsolatok.

Az értékrendi deficittek szorosan kötődnek a társadalom nevelési rendszerének megroppanásához. Oktatási reformoktól korántsem függetlenül eltűnt, illetve legyengült az iskolarendszer nevelési szerepe, erodálódik a család intézménye, ebből adódóan a család nevelési ereje, eltűnt, illetve megcsappant a hadsereg és az egyház korábbi nevelési funkciója. A televízió lett a társadalmi nevelés alapvető eszköze.

Fél évszázaddal ezelőtt, a *televíziózás* magyarországi megjelenésének időszakában nagy remények fűződtek a képernyő oktatási-nevelési-kultúraterjesztő szerepéhez. Az elmúlt másfél évtizedben kialakult televíziós adások többsége érték-, ízlés- és tudatromboló hatású, igénytelenséget, agresszivitást, erkölcsi deficitet, deviáns magatartást gerjeszt. Európában nyugatról keleti irányban csökken a gazdaságfejlettség színvonala, nő viszont a tv-képernyő előtt töltött órák száma. Az Unió tagországai közül 2006-ban Magyarország listavezető a képernyő előtt eltöltött négy és félórás napi átlaggal, ami erősen közrejátszik a humántőkeképzés növekvő deficitjében, a közösséggyengítő hatások és a közösségi érdek iránti közömbösség kialakulásában. Ha a tv-civilizáció a tömegtársadalom ópiuma, akkor Magyarország már kritikus mértékű függőséget ért el. A tv és a számítógép képernyője előtt eltöltött nagyszámú magányos óra egyszerismind erősíti a társadalom túlzott atomizálódását, az egyén elmagányosodását, rontja az emberi kapcsolatok és tágabb értelemben az élet minőségét.

Humán erőforrásaink hanyatlásához kötődhetnek közvetlen haszonelvűségen nyugvó üzleti érdekek. A politikai demokrácia és a piacgazdaság tartós

és hatékony működéséhez azonban hozzátartozik az emberi-társadalmi minőség forradalma. Az oktatás, társadalmi, nevelési, értékrendi vezéreltség deficitje mindenütt aláássa intézményrendszerileg is a politikai demokrácia és a piacgazdaság működésének alapjait. Mind a piacgazdaság, mind a politikai demokrácia alapvető elméleti feltételezése, hogy az állam beavatkozásától, gyámkodásától mentesített egyén racionális döntéseket, életvezetési stratégiákat tud kialakítani, képes az *öngondoskodásra*. A silányodó oktatási-képzési társadalmi nevelés nyomán kialakuló társadalmi realitás így *rendszer-inkohereenciák*hoz vezet. Nem lehet vigasz *Umberto Eco* véleménye, hogy a világ a globális fogyasztói társadalom keretében elindult a globális tudatlanság felé.

Magas jövedelemszintű, beérkezett országok viszonylag hosszabb ideig együtt tudnak élni a humánpotenciál gyengülésének a következményeivel. Gyorsított felzárkózás, teljesítményjavulás viszont nem valósítható meg átfogó szellemi megújulás nélkül.

Egészségügyi leszakadás

Az emberi erőforrások megnövekedett szerepe a versenyképességben gazdasági szempontból is felértékeli a lakosság egészségi állapotának jellemzőit. Nagyszámú felmérés szemléltette már a magasabb képzettség kedvező hatását az egészséges életmód elterjedtségében, az egészségügyi állapot javulásában. A közgazdász szociológus, *Andorka Rudolf* már másfél évtizede felhívta a figyelmet arra, hogy a társadalmi értékrend kiürülése, a céltalanság, az élet értelmének eltorzulása, elbizonytalanodása a népesség testi-lelki bajainak elszaporodásához vezet. Lehet-e ezek után nagy meglepetés, hogy emberi erőforrásaink, társadalmi tőkeellátottságunk leszakadása a népesség egészségi állapotában is tetten érhető?

Fél évszázaddal ezelőtt a magyarországi népegészségügyi mutatók, életkilátások még kedvezőbbek voltak, mint több nyugat-európai országban. A ma-

gyar férfilakosság születéskor várható átlagos élettartama 2004-ben csak a balti államokban és Romániában volt alacsonyabb, a nők esetében csak Romániában és Bulgáriában.⁸ Rossz társadalmi közérzetet, krónikus stresszhelyzeteket tükröz Magyarország negatív rekordja a daganatos betegségekben meghaltak arányában, a depressziós tünetekben szenvedők arányának 13 százalékról 18 százalékra való növekedésében 2000 és 2005 között. Az oktatástügyhöz hasonlóan az egészségügyben is találkozunk azzal a *paradoxonnal*, hogy a népesség egészségi állapota rosszabb a gazdasági mutatók alapján indokoltnál.

Koncepcionális deficit

Trianon sajátos szellemi öröksége a 19. század nemzeti önbizalmának megroppanása, a „csatlós mentalitás” erősödése a szellemi, politikai, tudományos életben. Egyéni érvényesülési szempontoktól korántsem függetlenül már két világháború közötti időszakban is megjelenik, majd a második világháború után dominánssá válik az ország sorsát befolyásoló ügyeletes nagyhatalom ideológiáinak, tudományos, politikai uralkodó áramlatainak, intézményrendszerei megoldásainak gyakorta kritikátlan átvétele, *másolása*. A létezett szocializmus kényszermechanizmusainak felpuhulásával párhuzamosan a marxizmus monopolpozíciója gyengülő hegemonpozícióvá alakult át. Az ország nagyobb gazdasági és szellemi nyitottsága következtében a hatalmi elit és a szakmai értelmiség elsődleges hajlandóságot mutatott a nyugati eszmék, mindenekelőtt a neoliberais „főáram” befogadására. Az elmúlt, csaknem évszázados időszakban az országirányítást befolyásoló importált ideológiák tartalma ugyan erőteljesen megváltozott, változatlan maradt viszont a nagyhatalmi főáramokhoz igazodó többségi magatartás, szellemiség. E mentalitás jelenik meg a szellemi elit egy részének politikai pártokhoz fűződő mai viszonyában is.

---

⁸ *Mérlegen Kelet-Közép-Európa 15 éve*. KSH, 2006.

Az úgynevezett *közgazdasági főáram* növekvő súlyú egyeduralma magyar sajátosság. A volt KGST-országokban részben a hagyományos szociáldemokrácia, részben a nacionalizmus, részben a politikai konzervativizmus eszmerendszere szűkíti a neoliberalizmus elméleti, gazdaságpolitikai és gyakorlati mozgásterét. A magyar gazdasági elit rendszerváltoztatás utáni nagyobb mértékű kontinuitása, az üzleti világ kormányzati pozíciók megszerzésére irányuló törekvéseinek ereje, az állam és az államigazgatás szerepének leértékelése, a vállalatvezetési módszerek és érdekviszonyok államigazgatási megjelenítése, a közvetlen haszonelvőségen alapuló értékrend Magyarországon jóval erőteljesebb és láthatóbb, mint az Európai Unió hajdani szocialista tagországaiban. E körülmény feltehetően közrejátszott abban, hogy a magyar gazdaságpolitika célrendszerében, eszköztárában hiányos dimenzió lett a fejlesztéspolitikai.

Az eltérő társadalmi-gazdasági környezetben kialakult nagyhatalmi szellemi áramlatok, intézményrendszeri és irányítástechnikai megoldások átvételére irányuló törekvések háttérbe szorították vagy kiiktatták az ország fejlődéstörténeti örökségére, sajátosságaira építhető racionális társadalmi-gazdasági nézet-, cél- és intézményrendszer kialakítását, működtetését, a nemzeti sajátosságok, értékek és érdekek megjelenítését az átalakulási, integrálódási és felzárkózási folyamatokban. A történelmi szemlélet háttérbe szorítása az alkalmazott gazdaságtan és gazdaságpolitika nagyszámú területén is érzékelhető. Különösen az állam szerepével, a stratégiai gondolkodásmóddal és a versenyképesség társadalmi összetevőivel összefüggő deficitek érdemelnek figyelmet.

A gazdaság állami irányításának évtizedei után Magyarország lovasnemzeti nagyugrást hajtott végre az *állam* szerepének elorvasztására irányuló megközelítések felértékelésével. A történelmi szemlélet kiiktatásával feledésbe merül, hogy az állam szerepe mindig is korszecifikus, összefügg az adott korszak fő tartalmi kihívásaival, a társadalmi-gazdasági fejlettség adott színvonalával. A kapitalizmus fejlődése során, a fejlődéstörténeti örökség alapján a piacgaz-

daság eltérő modelljei alakultak ki az angolszász országokban, Skandináviában, Dél- és Közép-Európában, a fejlődő országokban. Bár ma erős tendenciák érzékelhetők az angolszász kapitalizmus rendszerspecifikus vonásainak univerzális elfogadtatására, a modellkülönbségek a globalizáció mai környezetében is erőteljesek.

A globalizáció azt sem tüntette el, hogy a közhatalom gyakorlásának eltérő formái alakultak ki Ázsiában, Latin-Amerikában, Európa különböző régióiban, illetve az Egyesült Államokban. A gazdasági fejlettség magas fokán, fejlett piaci mechanizmusok megléte, valamint erőteljes és hatékony civil szervezetek jelenléte mellett az állam és az államigazgatás feladata szűkülhet. A gazdasági fejlettség alacsonyabb szintjén, különösen a történelmileg megkésett modernizáció és felzárkózás szakaszában viszont az állam szerepe nem nélkülözhető. E szerepet alakítja a gazdasági ciklus adott szakasza is. Válság, recesszió idején erőteljes társadalmi nyomás sürgeti az állami szerepvállalás kiszélesítését, felhőtlen konjunktúra esetén ennek fordítottja érzékelhető.

Ma már tapasztalat, hogy a korlátozás nélküli piacok lehetnek ugyan hatékonyak az erőforrások magánszükségletek szerinti elosztásában, de gyengén teljesítenek a közjó szolgálatában, a közös szükségletek, a törvényes rend, a stabilitás, a természeti környezet, a gyermekvállalás, a nemzeti érdekek védelmében. Magyar sajtóosság, nemzetpolitikai követelmény a Kárpát-medencében élő magyarság integrálása, érdekeinek védelme az államhatárokon túlnyúló fejlesztésekkel, regionális együttműködési struktúrák kialakításával.

A nemzetgazdaságok összefonódásának elmélyülése nyomán az egyes országok, térségek, tevékenységi területek sorsát *versenyképességük* alakítja. A közigazgatás-tudomány jelenlegi fő áramának felfogása a versenyképességet vállalatgazdasági, illetve pénzügyi kategóriának tekinti. A versenyképességet árak, költségek, árfolyamok, adók, üzleti környezeti minőség alapján méri. A piacokon kétségtelenül termékek és szolgáltatások mérkőznek egymással, e verseny

kimenetelét azonban növekvő mértékben alakítja a termék-előállítás és -forgalmazás háttérkönyezete, a mögöttes államigazgatási, oktatási, környezetvédelmi, társadalomellátási alrendszerek teljesítőképessége. A versenyképesség mind komplexebbé váló követelménye messze túlnő a vállalatgazdasági kereteken vagy közvetlen pénzügyi mutatókon. A gyors ütemű felzárkózás rendszerint együtt jár a társadalmi egyenlőtlenségek növekedésével, leszakadási folyamatokkal és ebből fakadó destabilizációs veszélyekkel. A sikeres világgazdasági integrálódás megköveteli a belső dezintegráció lefékezését, megakadályozását. A gazdaság sikeres fejlesztése átfogó társadalmi összefüggések figyelembevételét, a *társadalmi versenyképesség*, társadalmi tőkeképzés szolgálatát igényli.

A versenyképesség különféle és közvetlenül gyakorta nem számszerűsíthető, modellekbe nem foglalható összetevői csak a világgazdasági realitásokhoz és a helyi adottságokhoz igazodó átfogó *fejlesztésstratégiai* célrendszerben hangozhatnak össze sikeresen. Történelmi tapasztalatok szerint az értékek segítettek a világ, a társadalmi-gazdasági valóság értelmezésében, a társadalmi integrálódásban, az egyéni és közös jövőkép kialakításában. Nincs-e ennek köze ahhoz, hogy a politikai elitnek láthatóan bizonytalanok abban, hogy milyen Magyarországot, milyen Európát akarunk? Országsebezhetőséget jelent, ha láthatóan felgyorsuló világgazdasági átalakulások korszakában nincs elfogadható jövőkép, cselekvési program.

A létezett szocializmus sajátos reakciójaként eltűnt a gazdaságpolitikában a stratégiai szemlélet, a távlatos gazdasági-társadalmi célok, Magyarország jövőbeni nemzetközi és európai helyfoglalásának, célszerű szakosodásának cél-, eszköz- és szervezeti rendszere. A lecsúszási folyamat megállítása, az Unióból megszerezhető források elosztása, az állampénzügyi egyensúlyhiány csökkentéséhez szükséges reformok beindítása átfogó, hosszabb távú fejlesztési stratégia nélkül indult be. Eseti megoldások, a „projekt-Magyarország” gyakorlata nem helyettesíti a stratégiai tervezést. Nem érzékelhető célrangsorolás, összpön-

tosítás a forráselosztásban, szervezeti rendszerben. A gazdasági fejlődés története sokszorosan szemléltette, hogy minden ország helyzete, problémaköre, mozgásteret egyedi. A nemzetközi pénzüzetek által évtizedekig ajánlgatott univerzalista gazdaságpolitika megismert következményei jól jelezték, hogy a mindenhol és mindenkor alkalmazhatónak vélt gazdaságpolitikai receptek másolgatása nem ajánlatos. Különösen a növekvő súlyú hosszú távú folyamatok, a humántőkeképzés, infrastruktúra-fejlesztés, struktúraátalakítás sikere megköveteli a fejlesztési stratégiát.

A vezetési színvonal esése

A humánszféra minőségi színvonalának közvetlenül nem számszerűsíthető, de nagy jelentőségű tényezője a *vezetési, szervezési, döntési szféra*. A nemzetközileg is sürgetett jó kormányzás, jó vezetés, a „good governance” nagy szerepet játszik a nemzetközi versenyképességben. A versenygazdaság kedvezőtlen teljesítményei nem csak strukturális szervezeti megoldásokat tükröznek. Hosszú távú autóversenyeknél a lemaradást okozhatják konstrukciós hibák, forrás-, azaz üzemanyag-problémák, valamint a vezetői felkészültség problémái, a menetirány, menetsebesség, gázadagolás, fékezés kialakítása is. Nem véletlen, hogy nem tanulóvezetőket ültetnek a versenyautók volánja mögé.

A szakigazgatási szempontok rendszerváltoztatás után elvárt előtérbe kerülése nem következett be. Kontraszelektációs folyamatok mind vállalatvezetési, mind pártvezetési, mind kormányzati szinten érzékelhetők, lojalitási, személyi szempontok a szakmai-emberi érdek rovására érvényesülnek. Mind a nagyvállalatok, mind a politika keresletét az egyetértés, lojalitás és nem pedig a felkészültség mértéke alakítja. A jelenlegi kontraszelektáció persze nemcsak a vezetés igény szintjét jellemzi, hanem a döntések gyengébb megalapozottságában, a társadalom és a gazdaság ebből adódó működési zavaraiiban is tükröződik. A vezetői színvonal tükröződik a különféle igazgatási folyamatok lassú sebességében, romló szakszerűségében, az ellenőrzési funkciók lanyha érvé-

nyesítésében, különféle programok előkészítettségének, koncepciókereteinek, menetrendjének, végrehajtási folyamatainak gyengeségében, a növekvő elidegenedés és társadalmi apátia erősödésében, az ország iránti nemzetközi bizalom meggyengülésében.

Nemzetközi jelenség, hogy az elmúlt negyedszázadban megerősödött alkuerejű tőke törekszik politikai pártok megnyerésére, közvetett politikai befolyás gyakorlására. Az elmúlt években sajátos szerkezeti és szerepváltozások alakultak ki a magyar politikai erőterben is. A rendszerváltás után kialakult magyarországi Big Business képviselői, gyakorta a korábbi politikai rendszer funkcionáriusai, kinevezettjei korábban közvetve képviselték, érvényesítették érdekeiket a politikai hatalomban. Új jelenség, szakaszhatár, „hungaricum” viszont, hogy ma már az üzleti világ képviselői érdekeiket nemcsak közvetve, hanem mindinkább *közvetlenül*, a politikai hatalom közvetlen megszerzésével érvényesítik.

Az országirányítás csak az angolszász világban, főleg az Egyesült Államokban támaszkodik az üzleti világban bevált menedzsmentmódszerekre. Európában és mélyebb európai vagy saját történelmi hagyományokkal rendelkező országokban viszont az országokat államigazgatási módszerekkel kormányozzák.

Az utóbbi években Magyarország eltért az Európában kialakult többségi államigazgatási gyakorlattól. A politikai és üzleti szféra erősödő integrációja sajátos vezetési problémákat jelez. A centralizált vállalatirányítás és a demokrácia alapelvein nyugvó kormányzati rendszer működtetésének vezetési technikája korántsem azonos. A legújabb államigazgatási újítás, üzletemberek állami pozícióba ültetésének kockázatait növeli az is, hogy a „sikeres üzletemberek”, tulajdonosok társadalmi elfogadottsága az európai átlagnál jóval kedvezőtlenebb. A magyar társadalom jelentékeny hányada nincs meggyőződve arról, hogy az elmúlt két évtized egyéni gyarapodásai, tulajdonszerzései, elért jövedelmi viszonyai mögött tényleges teljesítmények állnak. Vitatott, hogy az elmúlt

két évtized magyarországi meggazdagodási technikái elégségesek-e a globális versenyben szükséges vezetési versenyképességhez és különösen az ország jó irányításához. Nem erősíti a vezetési színvonalat az a szemlélet sem, amely a vezetés feladatait, szerepét azonosítja a kommunikációval, energiáit a jó döntések helyett a kommunikációra összpontosítja, és ezzel kíván döntési deficiteket elkenődni. Ma fejtetőre állt a két évezredes római bölcsesség, hogy „non verbis sed factis opus est”, azaz nem szavakra, tettekre van szükség.

Vezetési deficitjeinknek széles társadalmi spektrumban van generációs vetülete is. Vezetési ismeretek, tapasztalatok, technikák, a sikeres vezetéshez szükséges tágabb belső és nemzetközi összefüggések megismerése általában időigényes feladat. Ez nem az erőteljesen meghosszabbodott kamaszkorú és a korábbinál gyengébb képzési rendszerben felnőtt ifjú korosztályok jellemzője. Nem ritka tapasztalat, hogy ifjú vállalatvezetők vállalataikért érzett szociális felelősségérzete meglehetősen korlátozott. Régi filozófiai megállapítás, hogy tökéletes tudás nélkül elkerülhetetlen a tévedések gyakorisága. Szoros tehát az összefüggés az ismereti deficit és a tévedési gyakoriság között. Nem alaptalan a kérdés, hogy a reformok előkészítetlensége, ötletszerűsége, többfrontos egyidejű beindítása, gyenge végrehajtása nem hozható-e összefüggésbe a nemzetközi tapasztalatokat, technikákat és országsajátosságokat kevésbé ismerő megifjult politikai vezetéssel, államigazgatással.

Forradalmi időkben a vezetői-döntéshozói korszerkezet eltolódik a fiatal korosztály felé. Békeévekben ilyen eltolódás tapasztalathiányból, korosztályi sajátosságokból adódóan túlmozgásokhoz, az öncélú változások sűrűsödéséhez vezet. A jelenlegi és jövőbeni stabilitás szempontjából nem szerencsés a felerősödő vélekedés, hogy ideje lenne véget vetni az „ifjú törökök forradalmának”. A kilencvenes évek derekán honosodott meg Magyarországon „a rettenetes párttagság” kifejezés. Ma a nemzetközi döntéshozói, elemzői környezetben fogant meg és országkockázatokban is lecsapódik a „rettenetes magyar politikai elit” fogalma.

Magyarország európai térségen belüli fejlődésében tehát sajátos *fordulatok* érzékelhetők. A 20. század nagyobb részét jellemző helyzettel szemben európai lemaradásunk mai mértéke nagyobb a humánszférában, mint az anyagi termelésben. A második világháború utáni négy évtizedben a fejlődés fő fékét a kedvezőtlen külső feltételek, a szovjet birodalmi politika kényszerei nyomán beszűkített mozgástér és az ebből fakadó világgazdasági pozícióvesztés, gazdaságszerkezeti eltorzulás, külgazdasági teljesítményromlás jelentette. A közelmúltban a fejlődés külső feltételei javultak, az uniós csatlakozás nyomán eltűnt a kis országok hagyományos értelemben vett piacproblémája, tágultak a külső erőforrásszerzés lehetőségei, kedvezőbbé vált az ország geostratégiai helyzete, így az ország legjobb teljesítményei a külgazdasági szférához fűződnek. Sajátos kettős balkáni menetelést mutat be az ország. Gyors ütemben bővülnek gazdasági kapcsolataink a balkáni országokkal, ugyanakkor emberi erőforrásaink színvonala is mindinkább balkáni jellemzőket mutat, kezd leszakadni Közép-Európa mögött. Helyzetünk romlásáért tehát nem a balsors, a kedvezőtlen „csillagállás”, a pénztőke szűkössége hibáztatható. Humánpotenciálunk meginduló silányosodása, leszakadása, nem magyarázható külső okokkal. *A defcitek* bennünk vannak.

Közepesen fejlett felzárkózásra áhító országban *fejlődéstörténeti paradoxon* a kultúra, társadalmi értékrend, jövőképsorvadás. A hedonisztikus, esetenként önpusztító életvitel, agresszivitás, a felelőtlenség gyorsuló ütemű terjedése, az erősödő korrupció, visszaélés a politikai, gazdasági, kommunikációs hatalommal, „kapcsolati tőkével” a késő császárkori Rómára vagy a weimari Németországra emlékeztető társadalmi degenerációs tünet. Az ókorban e folyamat következményei még évszázadokra nyúlt időszávon jelentkeztek. A felgyorsult fejlődési ütemű elmúlt évszázadban a weimarizálódás reakciójaként kialakuló történelmi tragédia évtizednyi időszakon belül következett be. A szűrágás már nálunk is elkezdődött. Az ország mozgástere beszűkült. Választani a rövid távon kellemetlen vagy a hosszabb távon elviselhetetlen között lehet. Társa-

dalmunk és gazdaságunk működési modellje ma ugyancsak távol áll a tökéletestől. Toldozgatással, foldozgatással, „pars pro toto” megközelítésekkel nem reformálható. A romlás baudelaire-i virágainak elszaporodása, szárba szökkenése haladéktalan átfogó társadalmi kertészeti munkát követelne. A gazdaságtudomány és gazdaságpolitika önmagában már nem alakíthatja sikeresen a fenntartható gyors ütemű fejlődés, felzárkózás feltételeit. A gazdaság gondjai a társadalomból kiszakítva nem orvosolhatók.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a két évtizeddel ezelőtti helyzettel szemben az ország ma már nem rendelkezik politikai destabilizálódás nélkül privatizálható vagyonnal, eltűnt a privatizációs párna. A térségi verseny erősödése, az intenzívebb profitrepatrizáció, a tőkebefektetési vonzerő megcsappanása, a pénzügyi egyensúlyjavítás követelménye gazdaságilag kedvezőtlenebb megújodási keretfeltételeket jelentenek. Kiutat, terápiát csak a humán erőforrások felértékelődése, nemesedése jelenthet. A társadalom és önmagunk átfogó erkölcsi, politikai, szemléleti megújodása, konszenzuális kultúra, multidiszciplináris tudományos alapon kialakított jövőkép és hosszabb távú nemzetstratégia következetes végrehajtása tüntetheti el a nemzet fejlődésének korlátait, deficitjeit. Ma még nem megalapozatlan a remény, hogy sorsot fordíthatunk.

Erdy János
Bochtovich Ruffózsé

Wenzel Gusztáv

Jábiar Gabon
Nagy János

Terintetes Nagygyűlés! Arany János

Minia felemelő szabályainak 32. §-a egy szót:
Mindem sijnomon választott tag, a külső kövétel
lével, osztályába tartozó dolgotat felolvasásával,
vagy személyes meg nem jelenhetés esetén beüldé
sével, legfeljebb egy év alatt sörét foglat; külsőben meg
választása meg nem működően:

Tehetnek esetek, melyekben kivált vidéken la
kolé gátolhatna a határidőt megtartani: de hallga
tag elvérsni e szabály meg nem tartatását, amlyet
tesz, mint örves szabályzatunkat erőlköndé terintetes
át söröségteleu.
Judithányba koratir tehát, hogy egyelőre a
határidőt s sörfoglalás által meg nem
határidőket, az 186

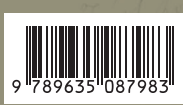
...hatalma szabályainak 32. §-a egy ...
 ...journam választott tag, a hitközségek kivétel
 ...talyába tartozó dolgozat felolvadásában
 ...helyes megvan jelenhetés esetén behatárol
 ...felelt egy adott ... foglalt; hitközség meg
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

Jan. 26. 1865
 Balogh Már
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...
 ...

853
 1865

B Kencsey Eszter
 Köntöny Lissly

...
 ...
 ...